2
nrc.next

Kids in musea I
Hoe ga je naar het museum met kinderen?
Pagina 5

Jacques Cousteau
'JYC' maakte vooral films over zichzelf
Pagina 6

Tim Hofman
Heeft geen last van NPO-bazen op Youtube
Pagina 8

Kids in musea II
Misschien toch liever geen kinderen in musea
Pagina 16

Tentoonstelling van een **verdwenen kunstenaar**

Marcel

De groenste

Op het pleintje voor Albert Heijn stonden steeds meer studenten ons op te wachten. Tussen de studenten van de goede doelen, de studenten die je kwaliteitskranten in het gezicht wreven en de exstudent met de daklozenkrant stonden opeens ook studenten van energieleverancier Qurrent, een bedrijf waar ik nog nooit van had gehoord. Maar dat ging veranderen, of ik nou wilde of niet.
Bij het naar binnengaan hadden ze me nog met rust gelaten, maar met twee volle boodschappen tussen mijn benen, de dochter (1) op de arm en een fietssleutel die ergens tussen zak en voering in mijn jas zat verstopt was ik kansloos en dat wisten zij ook.
De student van Qurrent die op me af kwam droeg een witte regenjas waarop 'ga voor knalgroene energie' stond. Hij legde de bal op de stip, nam een aanloop en schoot verrassend slecht op doel met z'n 'Mag ik met u praten over windenergie?'
Nou, liever niet.
Of eigenlijk: helemaal niet.
„Dat begrijp ik," zei de jongen, „maar mag ik u dan wel vragen wie uw huidige energieleverancier is?"
Ik probeerde ondertussen de dochter in het kinderzitje te frotten, twee plastic tassen vol boodschappen aan het stuur te hangen en beklopte mijn zakken om mijn fietssleutel te vinden.

'Mag ik met u praten over windenergie?' Nou, liever niet.

„Nuon", zei ik nors.
„Nou," zei de student, „als die u proberen wijs te maken dat ze honderd procent groene stroom leveren dan liegen ze."
Het gesprek kreeg iets aandoenlijks.
Hij haalde een iPad uit zijn schoudertas en bukte met me mee toen ik het kettingslot losmaakte.
„Kijk dan", zei hij terwijl hij naar zijn scherm wees waarop een staafdiagram te zien was waarin Qurrent de grootste had.
„Kan me niet schelen", zei ik.
„Dat begrijp ik", zei de student. „Dan ga ik nu met andere mensen praten, misschien dat u wel kunt onthouden dat Qurrent de groenste is."
Bij het wegfietsen zag ik hem in gesprek met een vrouw die duidelijk ook niet zat te wachten op een praatje over windenergie. Achter zijn rug fladderden zijn folders, die hij op een muurtje had gelegd, weg. Ik had hem daarop kunnen attenderen, want zo onaardig was hij niet, maar het had ook wel iets dat juist de wind deze vorm van marketing dwarsboomde. Het erge was dat ik toen al wist dat ik voorlopig niet meer kon vergeten dat Qurrent de groenste is.

Marcel van Roosmalen heeft op deze plek een wisselcolumn met Ellen Deckwitz.

TENTOONSTELLING In 2015 trok de Amsterdamse kunstenaar Danaë Moons de jungle van Kalimantan in, voor een kunstproject. Sindsdien is ze vermist. In Amsterdam is nu een overzicht van haar werk te zien. Door **Hans den Hartog Jager**

Danaë Moons en haar expositie ***Body Betrays Itself*** in Nieuw Dakota.

Danaë Moons verdween **maar exposeert nu toch**

Danaë Moons jaagt een droom na. Het is zondag 18 januari 2015 als de Amsterdamse kunstenaar, 29 jaar op dat moment, in het Indonesische dorpje Long Bagun op een speedboot stapt die haar verder de rivier de Mahakam op zal brengen. Haar doel is een dorpje dat enkele uren verderop ligt. Daar zullen zij en haar gids Kiswono een tweede man gaan treffen met wie ze gezamenlijk de jungle in gaan trekken.

Het oerwoud van Kalimantan, dat behoort tot het ruigste, meest ondoordringbare ter wereld, fascineert Danaë al langer – voor haar is het het symbool van de oorsprong van het menselijk bestaan. Precies naar die oorsprong is ze in haar werk al jaren op zoek. In haar tekeningen kronkelen en tasten de lijnen, als planten die tegen hun zin werktuigen van de wil zijn geworden. Haar donkere, grillige beelden bungelen aan het plafond als gehangenen of liggen op de vloer als een perfecte tussenvorm van steen en wezen, keten en werktuig. En in *Radiation*, haar laatste videoinstallatie, daalde ze af in de diepste, donkerste krochten van twee Poolse mijnen.

Toch weet ze dat deze reis naar de 'Heart of Darkness' nog ingewikkelder zal worden – volgens Kiswono zullen ze zich met kapmessen een weg door het groen moeten banen, zitten er slangen tussen de lianen en is het water er te giftig om te drinken. Maar Danaë heeft zich niet uit het veld willen laten slaan. Dit is wat ze wil ervaren. Hierover gaat haar werk.

Een onverwacht grote golf

Danaë en Kiswono gaan voor in de boot zitten, want Danaë wil foto's maken van de dichte begroeiing langs de oevers. Aanvankelijk is de rivier rustig, maar al snel wordt het water ruiger en hoger – het heeft de avond ervoor hard geregend en het water zoekt zich een weg. Ineens: een onverwacht grote golf. De boot klapt hard op het water, drie maal achter elkaar en breekt zomaar in twee stukken. Fataal. Alle opvarenden storten in het water, maar na enkele uren zoeken is bijna iedereen weer aan de kant gebracht. Alleen Danaë en Kiswono ontbreken. En wat de mensen uit de omgeving ook doen: dat blijft zo. Danaë Moons is verdwenen, verzwolgen door het water. Alsof de natuur haar naar de bodem van het bestaan heeft getrokken – precies die bodem waarnaar ze op zoek was.

En daar zit nu een vreemd dilemma. Op het eerste gezicht heeft de verdwijning van Danaë Moons natuurlijk geen enkele betekenis. Een stom ongeluk, zoals er op Indonesische rivieren helaas veel meer gebeuren. Maar voor de mensen in haar omgeving, en bijna iedereen die haar werk kent, is die zinloosheid moeilijk te accepteren. Niet alleen was Danaë Moons veel te jong om te verdwijnen, de manier waarop dat gebeurde, vormt in artistiek en in symbolisch opzicht ook een volmaakt sluitstuk van haar carrière.

Om misverstanden te voorkomen: Danaë Moons was nog jong, in alle opzichten. Ze was geen kunstenaar uit roeping en had lang gezocht naar een vorm waarin haar ideeën en fascinaties bij elkaar konden komen. Maar juist in de jaren voor haar verdwijning had ze die gevonden: wie nu de tentoonstelling van haar werk ziet in Nieuw Dakota, en het boek leest over haar oeuvre, ziet meteen een diepe verwantschap van haar werk en het idee van het sublieme, de hoog oplopende spanning tussen schoonheid en gevaar. Terwijl ze die term, wonderlijk genoeg, zelf niet gekend lijkt te hebben – ze was geen lezer en geen theoreticus.

Bestaande ontdekking

Dat zie je wel vaker bij jonge kunstenaars, dat ze fenomenen 'ontdekken' die al bestaan, zonder dat ze dat zelf weten. Dat kan er op wijzen dat de betreffende kunstenaar nog te weinig gezien of gelezen heeft, maar zo'n 'bestaande ontdekking' kan ook een teken zijn dat zo'n kunstenaar iets groots op het spoor is, tenminste, als hij of zij er in slaagt aan dat aloude fenomeen genoeg van zichzelf toe te voegen – en dat is precies wat er met Danaë Moons en het sublieme aan de hand was.

Waar Danaë's fascinatie voor de botsing van schoonheid en gevaar vandaan komt, is niet duidelijk. Ze was altijd al geïnteresseerd in de donkere kant van de mens en de natuur, hield van Nick Cave en Leonard Cohen, van films als *Antichrist* van Lars

Moons' verwijning lijkt op die van kunstenaar Bas Jan Ader

FOTO CHRISTIAAN BASTIAANS

Danaë Moons in haar atelier.

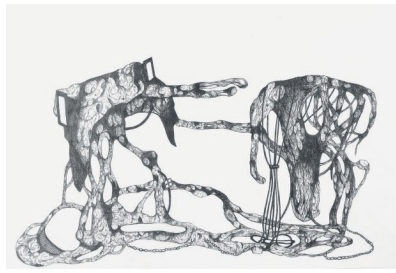

Danaë Moons: **Study Mechanical Earth**, inkt op papier. 2013, 64x96cm

von Trier, van Louise Bourgeois en de lijkenfoto's van Sally Mann. Toch blijft het bijzonder om te zien hoe ze erin slaagde in haar werk tot een heel persoonlijke spanning tussen natuur en cultuur te komen. Moons' werk zit vol met stenen, takken, woekeringen, huid, maar je ziet óók meteen dat ze niet louter probeert de natuur te imiteren: ze laat het menselijke ingrijpen nadrukkelijk zien, het werk is, kortom, óók cultuur.

Groei, ontwikkeling en dood

Neem haar tekeningen-serie *Wounded Stones*. Deze 'stenen' zijn nooit egaal, noch van kleur, noch van structuur, het zijn eerder amorfe klonten waarin verschillende natuurvormen op elkaar zijn 'geperst', als of zich koraal op de stenen heeft vastgezet, mos, of paddenstoelen - op *Wounded Stone no.1* heeft Moons zelfs dunne stukken visnet geplakt. Op *The Place*, uit dezelfde serie, lopen er dunne kabels over de steen, als slangen of aderen, die zich vertakken in dunnere lijnen die zowel op takken als op haarvaten kunnen duiden. De grote kracht van deze werken is dat Moons feilloos lijkt aan te voelen dat allerlei natuurmechanismen als groei, ontwikkeling en dood er opvallend gelijkvormig kunnen uitzien.

Neem de overeenkomst tussen de groeistructuur van bomen en die van menselijke aderen, of de parallel tussen de ringen van een boom of het effect dat optreedt als je een steen in het water gooit, of de vergaande overeenkomst tussen tunnels, aderen en takken. Moons legt deze overeenkomsten niet uit, maar toont ze slechts in al hun ambiguïteit, en daardoor ontstaan er sterke beelden die je prikkelen om verder na te denken over de kracht van de natuur.

Haar sculpturen gaan meestal over andere thema's, al zijn ze duidelijk verwant met de tekeningen. Waar de tekeningen vaak het 'verborgen leven' van stenen tonen, stellen de beelden de vraag in hoeverre je als mens, als kunstenaar, 'terug' kunt keren naar de natuur. Dat thema duikt op in eigenlijk alle installaties en beelden die Danaë Moons vervaardigt vanaf 2010.

Neem *In the desert, dust on my skin in a city of bones* (2010), de installatie die ze toont op haar afstudeerexpositie aan de Rietveld. Dit werk bestaat uit verschillende objecten, allemaal zwart, die stuk voor stuk associaties oproepen met verleden en verval: een dunne, afgegoten 'boomstam' die kaarsrecht tegen het plafond staat aangedrukt, een speer-achtig object, een steen, iets wat lijkt op een vervallen bak of boot. Als geheel doet de installatie nog het meest denken aan een cultuur die zich met moeite tegenover de natuur staande wist te houden, alsof Moons de vervallen resten toont van een samenleving die net de eerste schreden had gezet op het zich ontrekken aan de natuur - denk Iran, denk Turkije, allemaal landen die ze in voorgaande jaren heeft bezocht.

Juist doordat Moons erin slaagt de balans tussen cultuur en natuur te handhaven, word je als toeschouwer geprikkeld: maakt het uit waar deze objecten uit voortkomen? Verschillen de krachten van de natuur en de cultuur eigenlijk wel? En zulke ideeën worden alleen nog maar versterkt doordat Danaë nauwelijks kleur in haar werk toelaat, waardoor zowel in de beelden als in de tekeningen voortdurend een gevoel van dood en vernietiging en verdwijning mee-resoneert - haar werk is mysterieus, ondoorgrondelijk, soms zelfs macaber. Subliem.

Erkenning

En zowaar, vanaf 2014 komt er erkenning. In februari van dat jaar toont het Mondriaan Fonds haar installatie *Stranglehold* tijdens *Prospects and Concepts*, de jaarlijkse expositie van erkend talent die het Fonds tijdens Art Rotterdam organiseert. Danaë wordt gevraagd voor *OËT D'R SJTUB*, een groepstentoonstelling over de mijnbouw in Schunck in Heerlen, waar *Radiation* na haar vermissing uiteindelijk ook wordt getoond. En voordat ze naar Indonesië vertrok was ze in gesprek met de Amsterdamse kunstruimte Nieuw Dakota voor een solo in 2015 - haar eerste. Het is een mooie paradox: juist doordat ze bereid was geweest steeds verder af te dalen in de duisternis gloorde er voor Danaë Moons licht aan het einde van de tunnel. Ze is jong, haar carrière is nog maar net begonnen en de wereld ligt voor haar open. Dus waarom niet nóg verder naar beneden, het donkerste oerwoud in?

„Die botsing, dat was helemaal Danaë", zegt haar zus Medea. „Ze vond het spannend, was onzeker, maar dat weerhield haar er niet van om te gaan - ze was ervan overtuigd dat juist door het opzoeken van je grenzen, de beste dingen ontstaan."

Alsof ze het voelde aankomen

„Het vreemde was", zegt haar moeder José, „dat ze zelf leek te voorvoelen dat het mis kon gaan. 'Ik kom toch wel terug hè mam?' zei ze op een keer tegen me. Natuurlijk is dat een angst die heel veel mensen zullen hebben als ze aan zo'n reis beginnen, maar bij Danaë was er meer. Alsof ze iets voelde aankomen."

Op 11 januari 2015 vertrekt Danaë Moons naar Indonesië. Precies een week later legt haar boot het af tegen de elementen. Natuurlijk is het, gezien haar werk en haar geschiedenis, verleidelijk om aan die verdwijning betekenis toe te kennen. Als dit verhaal was bedacht, klopte het perfect: niet alleen lijkt Moons' verdwijning onmiskenbaar op die van kunstenaar Bas Jan Ader, haar werk en leven doen ook denken aan J.M.W. Turners romantische schipbreukschilderijen, aan het sublieme, aan haar eigen fascinatie voor natuur, beheersing en vernietiging. Maar dit is geen verhaal. Dit is echt - en Danaë Moons was nog niet klaar met haar werk. Ze wilde leven.

Dit is een ingekorte versie van Hans den Hartog Jagers tekst uit het boek **Danaë Moons: Out of Grip**, FW: Books, €35,-. De tentoonstelling **Body Betrays Itself** is nog t/m 15 januari te zien bij Nieuw Dakota, Amsterdam. nieuwdakota.com

FOTO ROB VAN DALEN

Museum Boijmans Van Beuningen heeft elke maand een rondleiding voor kinderen tussen de 3 en 4 jaar.

Missie: **meer baby's** in de museumzalen

KUNST Brigitte Timmermans begon een site met tips over waar je rekening mee moet houden bij museumbezoek met peuters en welke werken een 'kids no-go' zijn.
Door **Diederik Huffels**

Mag je borstvoeding geven in het Rijksmuseum? Is het Mauritshuis toegankelijk met een buggy? En welke kunstwerken in Museum Boijmans Van Beuningen zijn geschikt om te bekijken met peuters? En welke niet? Zomaar een paar dilemma's voor museumliefhebber Brigitte Timmermans (34) toen ze met haar jonge zoontje een museum wilde bezoeken. „Praktische vragen waar ik niet zo makkelijk antwoord op vond." En nu heeft ze een missie: meer baby's naar het museum. En een website: kunstfanaatjes.nl. Een website met tips over waar je rekening mee moet houden bij museumbezoek met kleine kinderen.

Op de website staan artikelen als *Tien tips om een museumbezoek met kinderen te overleven (en zelf ook plezier te hebben)*. Tips als: houd het bezoek kort, hooguit een uurtje. Zorg dat je een buggy of draagzak meeneemt. En bekijk het museum door de ogen van je kind. Een draaideur of een brandblusser kan voor een peuter minstens zo interessant zijn als een Rembrandt. En neem meer tijd voor een kunstwerk: „Als volwassene kijk je vaak vluchtig naar een schilderij, maar ik merk dat mijn kind soms langer blijft kijken. Je kind ziet soms meer dan jij."

Kunstfanaatjes.nl is niet gelieerd aan een museum of een museumvereniging. Het moet geen PR-verhaal worden, vindt Timmermans. Op dit moment verdient ze er ook nog geen geld mee. Timmermans gaat, samen met andere ouders, de musea in Nederland recenseren.

Enkele heeft ze al bezocht. Museum Boijmans Van Beuningen is volgens haar zeer 'kunstfanaatjesproof', met elke maand een rondleiding voor kinderen tussen de 3 en 4 jaar. Ook de kunstwerken zelf zijn leuk voor kinderen, vindt ze. De garderobe, met de jassen die aan het plafond hangen, blijkt al een groot feest. En *Apollo* van Olaf Nicolai, beter bekend als de voetbalkooi, is voor kinderen ideaal om even energie kwijt te raken.

Maar Timmermans waarschuwt ook: de oneindige spiegelkamer van de Japanse kunstenaar Yayoi Kusama blijkt tijdens een bezoek niet zo geschikt voor peuters. „Max voelde zich onderdeel van het werk en zag overal rood/wit gestipte knuffels die hij wilde pakken. Dat hij dit niet mocht, is natuurlijk niet uit te leggen aan een peuter", schrijft ze. Een 'kids no-go' dus. „En zo wil ik bij elk museum tips geven over welke kunstwerken wel en niet aan te raden zijn voor kleine kinderen."

De Hallen in Haarlem scoort iets minder. „Er is op de site geen educatief aanbod voor kinderen te vinden", schrijft Timmermans. Verder vind je op kunstfanaatjes veel praktische informatie: in het Rijksmuseum blijk je overal borstvoeding te mogen geven. En het Mauritshuis is goed toegankelijk met een buggy.

> Een brandblusser kan voor een peuter minstens zo interessant zijn als een Rembrandt

Timmermans is kritisch over het aanbod voor kleine kinderen in musea. „Nederlandse musea organiseren veel voor kinderen zoals speurtochten en kinderrondleidingen, maar de doelgroep tussen de 0 en de 4 jaar wordt een beetje vergeten. In de Verenigde Staten zijn er musea die zelfs babytours organiseren."

Websites van verschillende Amerikaanse musea bieden rondleidingen aan waarin ouders en hun baby's op de mooie kanten van kunstwerken worden gewezen. Het Museum of Art in Toledo, Ohio bijvoorbeeld, waar de rondleider in een promotiefilmpje trots vertelt dat kunst kijken goed is voor de hersenontwikkeling van een baby. Ook Timmermans denkt dat kunst kijken met een jong kind goed is voor de ontwikkeling.

Alleen, is dat echt zo? Onderzoek heeft uitgewezen dat muziek veel invloed heeft op het babybrein. Maar of een Van Gogh ook zoveel invloed heeft bij baby's is niet wetenschappelijk bewezen. Peuters hebben dan wel weer baat bij kunst zien en beleven, zeker als ze daarna zelf knutselen, zo schreef de Amerikaanse professor Mary Stokrocki in 1984. Tijdens en na een museumbezoek praten over de kunst kan ook het vocabulaire van jonge kinderen uitbreiden. En het is hoe dan ook weer eens wat anders dan de kinderboerderij of de speeltuin.

kunstfanaatjes.nl